

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

JOANNA KUMOR-MIELNIK
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4428-9059>
joanna.kumor-mielnik@kul.pl

*Przestrzeń oraz stan folwarków poddominikańskich w Mętowie
i Trześniowie w chwili ich przejścia pod Zarząd Skarbu
Królestwa Polskiego w 1865 roku*

The Space and Condition of the Post-Dominican Manors in Metow and Trzesniow at the Time
of Their Transfer to the Treasury of the Kingdom of Poland in 1865

ABSTRAKT

W artykule omówiono najważniejsze zagadnienia związane z funkcjonowaniem folwarków w podlubelskich wsiach Trześniowie i Mętowie, należących do 1864 roku do konwentu ojców dominikanów w Lublinie i w tymże roku przeszłych w administrację Zarządu Skarbu Królestwa Polskiego. Znaczną uwagę poświęcono przestrzeni i granicom folwarków, jak również analizie i przedstawieniu ich historycznego obszaru na współczesnej mapie. Posłużono się w tym celu pierwowzorymi gruntów folwarcznych sporządzonymi w latach 1866–1867. Kwestie gospodarczo-ekonomiczne zostały scharakteryzowane w ramach takich zagadnień jak: zabudowania folwarczne, inwentarz żywy i martwy, służba folwarczna. Szczegółowe omówienie wszystkich spraw związanych z funkcjonowaniem folwarku w Mętowie i Trześniowie podkreśla jego historyczną rolę dla codziennego funkcjonowania lubelskiego konwentu dominikanów, a współcześnie ma istotne znaczenie dla zrozumienia i ochrony krajobrazu kulturowego.

Słowa kluczowe: dominikanie; folwark zakonny; zabudowania folwarczne; obszar folwarku; służba folwarczna; XIX wiek

WSTĘP

W XVIII i XIX wieku podstawą utrzymania lubelskiego konwentu ojców dominikanów były dwa dochodowe folwarki: w Mentowie (obecnie Mętowie)

z częścią dóbr ziemskich Śmiłowa, Smiłowa (obecnie Ćmiłowa)¹ oraz w Trześniowie², których obszar przez niemal całe półwiecze XIX wieku, do ukazu kasacyjnego klasztorów rzymskokatolickich w Królestwie Polskim w 1864 roku, nie uległ uszczupleniu, a dodatkowo – na co wskazują księgi rachunkowe – wykazywał stałe zyski. Biorąc pod uwagę typologię folwarków, oba folwarki realizowały funkcje związane z produkcją rolną, której podstawą była hodowla zwierząt i uprawa czterech gatunków zbóż, z przewagą żyta jarego. Ponadto znikomy ułamek całej produkcji roślinnej stanowiły uprawy ogrodowe i warzywne, które miały jedynie zaspokajać potrzeby właścicieli folwarku³.

Problematyka funkcjonowania folwarku mętowskiego i trześniowskiego nie doczekała się dotychczas żadnych opracowań poza jedną publikacją autorki niniejszego tekstu dotyczącą dziejów folwarku w Mętowie od XVIII do XIX wieku i jego znaczenia dla funkcjonowania lubelskiego konwentu oo. dominikanów⁴. W artykule pojawiła się zapowiedź przedstawienia przez autorkę planu folwarku dominikańskiego w odrębnym tekście. Zapowiedź tę autorka realizuje w niniejszym artykule, poszerzając zarazem jego problematykę o szczegółową charakterystykę folwarku w Trześniowie. W dotychczasowych opracowaniach poświęconych zarówno lubelskim braciom kaznodziejom⁵, jak i dworom i folwarkom na Lubelszczyźnie oraz społeczeństwu XIX wieku trudno natrafić na informacje dotyczące funkcjonowania folwarków zakonnych w podlubelskim Mętowie i Trześniowie. Wzmianki o folwarku trześniowskim pojawiają się w opracowaniach J. Chachaja⁶, który przytoczył w nich informacje zawarte w publikacji

¹ F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 1, Warszawa 1880, s. 710; eidem, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 6, Warszawa 1885, s. 257. Według S. Kurasia w średniowieczu Ćmiłów funkcjonował pod nazwami: Smilow, Smylow, Szmylow, natomiast Mętów pod nazwami: Methow, Manthow, Mątów. Zob. S. Kuraś (oprac.), *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 3: *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, Warszawa 1983, s. 151, 234.

² O pochodzeniu i znaczeniu nazwy Trześniów zob. M. Buczyński, *Nazwy dzielnic i przedmieść Lublina*, „Rocznik Lubelski” 1962, t. 5, s. 265.

³ B. Kwiatkowski, *Folwarki Lubelszczyzny. Historia rozwoju i zabudowy*, Lublin 2012, s. 86.

⁴ J. Kumor-Mielnik, *Folwark w Mętowie jako własność lubelskiego konwentu OO. Dominikanów w XVIII i XIX stuleciu*, „Nasza Przyszłość” 2018, t. 129, s. 181–209.

⁵ Zob. szczegółowy wykaz prac poświęconych lubelskim dominikanom: H. Gapski, *Dominikanie w Lublinie. Zarys historiograficzny*, [w:] *Dominikanie w Lublinie. Studia z dziejów i kultury*, red. H. Gapski, Lublin 2006, s. 7–21.

⁶ J. Chachaj, *Tatary i Hajdów do początków XVII wieku*, [w:] *Lublin. Historia dzielnic. W 700. rocznicę lokacji miasta*, red. J. Chachaj, H. Mącik, D. Szulc, Lublin 2017, s. 277–288; idem, *Jakubowice Murowane, Łysaków, Pliszczyn, Rudnik i Trześniów do pocz. XVII wieku*, [w:] *Lublin. Historia dzielnic...*, s. 303–310.

J.A. Wadowskiego⁷ oraz w opracowaniu S. Kurasia⁸. Wzmianka o istnieniu w XVIII wieku kaplicy na folwarku w Trześniowie zawarta została w wydanej w połowie tegoż stulecia monografii Władysława Siejkowskiego, opisującej wszystkie kościoły i klasztory oo. dominikanów prowincji polskiej⁹. Na szczególną uwagę zasługują niepublikowane dotychczas badania naukowe dr. Huberta Męcika, Miejskiego Konserwatora Zabytków w Lublinie, który – odtwarzając dzieje pozostałego po lubelskich dominikanach domu folwarcznego na Trześniowie, znajdującego się obecnie w granicach Lublina – poczynił bardzo ważne ustalenia w kwestii datacji i przeznaczenia obiektu pofolwarcznego, które zostaną przywołane w tym tekście¹⁰.

Problematyka niniejszego artykułu rozwinięta została w oparciu o materiały źródłowe pochodzące z Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, Archiwum Państwowego w Lublinie oraz Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego.

W artykule zastosowano metodę opisowo-porównawczą oraz kartograficzną, jak również zawarto kilkanaście zestawień tabelarycznych. Dodatkiem do artykułu są pierworysy pomiarowe gruntów folwarcznych w Trześniowie i Mętowie z lat 1866–1867 sporządzone przez geometrę przysięgłego Aleksandra Umińskiego (załączone jako Plan 1 i Plan 2 – z uwagi na dużą skalę drugiego planu do niniejszego tekstu można załączyć jedynie jego przeredagowany fragment) oraz dwie fotografie przedstawiające obecny stan zachowanego do dziś domu folwarcznego w Trześniowie, położonego w Lublinie przy ul. Tadeusza Grodzickiego 66 – w miejscu, gdzie jeszcze do niedawna znajdowała się wieś. Załączono też fotografię historycznej kapliczki z XVIII wieku, która znajdowała się na północy folwarku i przetrwała do dziś. Celem identyfikacji położenia zabytkowego obiektu dokonano kalibracji planu folwarku trześniowskiego z 1866 roku i po naniesieniu go na współczesną mapę oznaczono punkty położenia. W tekście użyto zarówno nazwy Mentów, jak i Mętów. Ta pierwsza, źródłowa wersja występuje tylko w tytułach źródłowych i tabelach, natomiast nazwa współczesna – w pozostałej części narracji. Podane w artykule miary powierzchni i długości, takie jak morga, pręt, stopa, sążeń, są miarami tzw. nowopolskimi, wprowadzonymi w 1818 roku na mocy postanowienia namiestnika Zajączka. W 1848 roku zostały one zastąpione

⁷ J.A. Wadowski, *Kościoły lubelskie*, Lublin 2004, *passim*.

⁸ S. Kuraś (oprac.), *op. cit.*, s. 245–246.

⁹ M. Siejkowski, *Dni Roczne Świętych, Błogosławionych, Wielebnych y Pobożnych Sług Boskich Zakonu Kaznodziejskiego, S. Oycy Dominika, z Dyaryusza Xiędza Markiezege, Bzowiuisza, y innych Autorów, Ksiąg. (...) także z opisaniem Kościołów, y Klasztorów Prowincyi Polskiej Zebrane, A Przez (...) Michała Siejkowskiego (...) Do Druku (...) Roku Pańskiego 1743. Podane. W Krakowie, Kraków 1743, b.p. [Kościoły w Lublinie].*

¹⁰ Autorka składa podziękowania dr. Hubertowi Męcikowi za udostępnienie cennych wyników badań.

miarami rosyjskimi, ale do końca XIX wieku miary nowopolskie pozostawały w użyciu. W źródłach do niniejszego artykułu używa się pojęcia morgi nowopolskiej, która liczyła 300 prętów kwadratowych, czyli 5598,72 metrów kwadratowych (0,559872 hektara). W 1818 roku jeden sążeń odpowiadał 6 stopom, czyli był równy 1,728 metra, natomiast już w 1848 roku jeden sążeń liczył 7 stóp, czyli 2,13356 metrów. Z kolei w 1818 roku jedna stopa miała długość 0,288 metra, a w 1848 roku była dłuższa i wynosiła 0,304794 metra. W 1818 roku korzec mieścił 32 garnce, czyli odpowiadał 128 litrom, a garniec odpowiadał 4 litrom¹¹.

ROZWINIĘCIE

1. Przestrzeń folwarków w dobrach Mętów i Trześniów

Do klasztoru, obok dóbr ziemskich w Mętowie i Trześniowie położonych w XIX wieku w powiecie lubelskim, należał sąsiadujący z Trześniowem dwór we wsi Hajdów oraz dział gruntu pod Lublinem zwany Łysą Górą.

W posiadanie dóbr Mętowa wraz z częścią Ćmiłowa (historyczna nazwa Smiłów, Śmiłów) klasztor dominikanów lubelskich wszedł w latach 1721–1722, nabywając je częściowo drogą wykupu, a częściowo zamiany od rodzin: Wysoczych, Jastrzębskich i Borkowskich¹². W zamian za będące własnością klasztoru dobra na Konotopach i Wasilowicach w województwie bełzkim przeor lubelskich dominikanów o. Rajmund Stoiński nabył w 1721 roku od Stanisława Floriana Jastrzębskiego, sędziego ziemskiego halickiego, będącą w jego posiadaniu część na Mętowie i Śmiłowie¹³. W posiadanie pozostałych części tych wsi zakon wszedł, przejmując je jako zastaw w zamian za kwotę 15 tys. złp, którą pożyczył Józefowi i Teodorze z Mączyńskich Wysockim, podczaszostwu sieradzkiemu, starostwu salnickiemu. W 1722 roku dominikanie lubelscy za kwotę 12 tys. złp nabyli od Teresy Duninowej Borkowskiej, cześnikowej brzeskiej, jeszcze jedną część Mętowa¹⁴. Zakon dominikanów lubelskich, nabywając rozdrobnione dobra ziemskie dwóch wsi mających dotychczas wielu właścicieli, połączył je w jeden obszerny folwark i stał się posiadaczem znacznej przestrzeni.

Skloniło go do tego dogodne położenie obu wsi, w odległości około 10 kilometrów na południe od Lublina, nad rzeką Czerniejówką otoczoną licznymi stawami, obfitującymi wówczas w różne gatunki ryb (karasie, liny, leszcze, płocie).

¹¹ C. Domaniewski, *W sprawie ustalenia miar i wag*, „Przegląd Techniczny” 1917, nr 35–36, s. 295–296.

¹² J.A. Wadowski, *op. cit.*, s. 224–225.

¹³ Archiwum Państwowe w Lublinie [dalej: APL], Klasztor Dominikanów w Lublinie, *Consignatio realitatum Conventus Lublinensis Ordinis Praedicatorum*, sygn. 3252/3, b.p.

¹⁴ J.A. Wadowski, *op. cit.*, s. 225–226.

Dużo wcześniej, bo już w XIV wieku, klasztor lubelski wszedł w posiadanie pierwszej części Trześniowa, położonego pomiędzy Lublinem, Jakubowicami, Ponikwodą i Świdnikiem, którą zakupił dla konwentu biskup kijowski Filip z zakonu kaznodziejskiego (zm. 1387). W 1437 roku dominikanie powiększyli swoje dobra na Trześniowie, nabywając kolejną część od szlachcica Jana z Trześniowa za kwotę 6 marek. Była to niwa z krzakami za Rudką: „Ciągająca się od zagumnia klasztornego do łąk klasztornych”¹⁵. Niejasna granica oddzielająca grunty dominikańskie od gruntów szlacheckich wymagała dokładnego wytyczenia i opisanie, dlatego w 1442 roku została zawarta ugoda pomiędzy Janem z Trześniowa a konwentem dominikanów lubelskich co do podziału ziemi na Trześniowie i wypasu bydła. Na mocy tej umowy „konwent winien posiadać rolę na Wysokim Polu po starą miedzę, od doliny do łysakowskiego gościńca; od starej miedzy do drugiej części w/w Jana; winien posiadać Wysokie Pole k[óło] w/w gościńca oraz do roli kupionej od Trześniowskiego k[óło] pagórka Kukła i od Niwki do łysakowskiego gościńca, alias «po pół dołu». Znaki graniczne między górką klaszt[orną] i k[óło] łąk aż do Kukli, mianowicie dęb znaczony 2 krzyżami k[óło] Rokitowego Krza, stąd przez płota do drugiego dębu i barci, gdzie kopiec. Stąd idąc z Trześniowa do Lublina k[óło] góry Kukła po lewej stronie posiadać będzie w/w Jan łącznie z łąką do rz[eki] Bystrzycy i granicy Lublina pozostawiając Kukłę w części Trześniowskiego. Konwent posiadać będzie łąkę po prawej stronie między Kukłą a Wysokim Polem i kiedy przeor tę łąkę obsieje, Trześniowski i jego ludzie nie mogą paść; kiedy nie obsieje, nie może się sprzeciwiać [wypasowi]. Droga nie może być czyniona przez płoty przeora na zagumniu. Trześniowski może zwozić siano po staremu przez pole przeora. Przeor winien postawić płoty od wierzby do rz[eki] Bystrzycy, uczynić nawsie i drogę, do łąk jego i Trześniowskiego, wzdłuż błota. Obie strony urządzią wspólne pastwisko, w jednym roku przeor, w drugim Trześniowski w swej części. Obie strony winne naprawiać płoty, i nie zajmować sobie bydła. Wielka łąka przy granicy Lublina Trześniowskiemu, druga sąsiednia aż do części Trześniowskiego zw[ana] Kuarsy Klasztorowi. Obie strony mogą czynić jazy na rz[ece] Bystrzycy przy swych łąkach”¹⁶.

Będąc już w posiadaniu połowy Trześniowa, drugą połowę konwent lubelski otrzymał w końcu XV wieku od Pawła Konińskiego, dziedzica Jakubowic, który podarował ją dominikanom lubelskim, pozostawiając dla siebie łąkę nad Bystrzycą¹⁷. Nadanie to zostało zatwierdzone w 1510 roku przez króla Aleksandra,

¹⁵ S. Kuraś (oprac.), *op. cit.*, s. 245.

¹⁶ *Ibidem*, s. 245–246.

¹⁷ J.A. Wadowski, *op. cit.*, s. 212–215; S. Kuraś (oprac.), *op. cit.*, s. 246.

a w 1511 roku biskup krakowski Jan Konarski posiadłość dominikanów w Trześniowie obdarzył przywilejem niezależności kościelnej¹⁸.

Właścicielami dóbr Hejdów alias Żydowskie (w drugiej połowie XIX wieku zwane Hajdów) zostali dominikanie w 1649 roku, otrzymując je od Krystyny z Tyszkiewiczów, córki Fryderyka Tyszkiewicza wojewody brzeskiego i wdowy po Konstantym Jelcu podstolim kijowskim, która te dobra otrzymała w postaci spadku po swoim bracie Januszu z Łohojska Tyszkiewiczzu, generale wojewodzie ziem kijowskich i staroście żytomierskim¹⁹. W 1631 roku konwent poszerzył swoje dobra o część wsi Długie, którą otrzymał od Elżbiety z Wasiczyna Witfińskiej²⁰, a w 1651 roku otrzymał od króla Kazimierza dział gruntu pod Lublinem zwany Łysą Górą²¹.

Zatem w początkach XIX wieku dominikanie zarządzali folwarkiem wraz z dobrami w Mętowie z częścią Ćmiłowa, folwarkiem wraz z dobrami w Trześniowie oraz dworem na Hajdowie²² wraz z częścią we wsi Długie i gruntem zwanym Łysą Górą²³.

Ponieważ folwarki na terenie województwa lubelskiego zakładane były przede wszystkim na ziemiach urodzajnych²⁴, które miały dostarczać obfitych plonów, użytki folwarczne w dobrach Mętów składały się z: ogrodu owocowego, ogrodów warzywnych, gruntu pszennego, gruntu żytniego klasy I, II i III, łąk oddzielnych klasy III, łąk oddzielnych klasy IV, pastwisk i nieużytków, obejmujących ogólnej przestrzeni 591 morgów i 195 prętów. Największy areal przypadł na grunt pszenny i żytni²⁵. Lasy w dobrach Mętów obejmowały przestrzeni 601 morgów. Z kolei obszar gruntów stanowiących własność włościan wynosił

¹⁸ APL, Klasztor Dominikanów w Lublinie, sygn. 3252/3, b.p.; J.A. Wadowski, *op. cit.*, s. 215; J. Chachaj, *Jakubowice Murowane...*, s. 303.

¹⁹ J.A. Wadowski, *op. cit.*, s. 223; APL, Klasztor Dominikanów w Lublinie, sygn. 3252/3, b.p.

²⁰ J.A. Wadowski, *op. cit.*, s. 222; APL, Klasztor Dominikanów w Lublinie, b.p.

²¹ *Ibidem*.

²² Istnienie osadnictwa na terenie Hajdowa datuje się już w X–XI wieku, co – jak twierdzą badacze – miało związek z funkcjonowaniem traktu o zasięgu ponadregionalnym, którego kontynuacją jest dzisiejsza ul. Turystyczna w Lublinie. W końcu XIX wieku na Hajdowie powstała odrębna osada (pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1409 roku) pod nazwą Żydowskie. Dopiero w drugiej połowie XVII wieku pojawiła się nazwa Hejdów, zastępując nazwę pierwotną, natomiast dzisiejsza nazwa Hajdów pochodzi dopiero z drugiej połowy XIX wieku. W XIX wieku funkcjonowała też nazwa Hajdów (Chajdów) alias Żydowskie. Zob. J. Chachaj, *Tatary i Hajdów...*, s. 278, 284–285. Wieś Hajdów została włączona w granice Lublina w 1959 roku, a w 2006 roku utworzono dzielnicę Hajdów-Zadębie. Zob. E. Rzeczkowska, *Hajdów-Zadębie i Tatary w XX wieku*, [w:] *Lublin. Historia dzielnic...*, s. 291.

²³ J.A. Wadowski, *op. cit.*, s. 230–231.

²⁴ B. Kwiatkowski, *op. cit.*, s. 33.

²⁵ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów [dalej: APPD], *Akt opisu i zajęcia pod zarządem Skarbu majątku należącego do Klasztoru etatowego Księży Dominikanów w Lublinie (Majdan, Mętów i Trześniów 1865)*, sygn. Lb 52, k. 66–67.

w Mętowie 657 morgów 297 prętów²⁶. Dobra folwarczne graniczyły: od północy z majątkiem prywatnym Abramowice i dobrami Wilczopole; na wschód z majątkiem Bystrzejowice, należącym przed 1864 roku do klasztoru sióstr bernardynek; na południe z wsiami Skrzynice i Czerniejów, aż do Majoratu Lublin vel Dziesiąta; od zachodu z dobrami Prawiedniki i Ćmiłów²⁷. Grunty folwarczne pomieszane były z włościańskimi, co stanowiło przeszkodę w zarządzaniu nimi.

Z kolei grunty folwarczne w Trześniowie obejmowały 304 mórg i 66 prętów. Grunta dworskie na Hajdowie obejmowały 70 morgów i 10 prętów. Łącznie obszar dworski na Trześniowie obejmował 374 morgi i 76 prętów²⁸. Natomiast dział gruntu zwany Łysą Górą przy wsi Tatary obejmował 9 morgów i 106 prętów. Łysą Górę zakonnicy wydzierżawili w 1862 roku włościaninowi wsi Tatary Marcinowi Skowrońskiemu, a po przejściu majątku dominikańskiego pod zarządek skarbowy grunt na Łysej Górze wydzierżawiony został Stanisławowi Małczyńskiemu²⁹. W sierpniu 1865 roku cały folwark trześniowski został przekazany w dzierżawę na jeden rok Gracjanowi Chrzanowskiemu. Ponadto do włościan trześniowskich należało 206 morgów i 86 prętów, natomiast do włościan we wsi Hajdów 67 morgów i 9 prętów³⁰. Na folwarku trześniowskim nie występowały lasy, a materiał drzewny na opał i do budowli folwarcznych sprowadzany był z dóbr mętowskich. Największy obszar na Trześniowie zajmowały – podobnie jak w Mętowie – grunty pszenne klasy II i grunty żytnie klasy I oraz kolejno grunty żytnie klasy II i III, łąki oddzielne klasy III i IV, ogród owocowy, warzywny, pastwiska i nieużytki³¹.

W dobrach mętowskich i trześniowskich klasztor czerpał dochód z propinacji w ogólnej kwocie 525 rubli, z czego dochód z propinacji w dobrach mętowskich wynosił 250 rubli, a trześniowskich – 275. Dzierżawcą propinacji od 1862 roku był Karol Śpiewaczyński³².

Dobra trześniowskie pokazane na Planie 1 na północy graniczyły z gruntami wsi Rudnik należącymi do dóbr Jakubowice Murowane, na południe z dobrami Tatary i wsią Dębina (obecnie Zadębie), na zachód z folwarkami prywatnymi pod Lublinem Ponikwoda (na planie Ponigwoda) i Sierakowszczyzna³³. Folwark w Trześniowie położony był nad rzeką Bystrzycą oraz przy trakcie, który obecnie nosi nazwę ul. Turystycznej w Lublinie. Na planie folwarku zaznaczono trzy krzyże i figurę, które postawiono przy głównym trakcie i na skrzyżowaniach

²⁶ *Ibidem*, k. 16–19.

²⁷ *Ibidem*, k. 64v.

²⁸ *Ibidem*, k. 72.

²⁹ *Ibidem*, k. 17–19.

³⁰ *Ibidem*, k. 75–76.

³¹ *Ibidem*, k. 71–72.

³² *Ibidem*, k. 16.

³³ *Ibidem*, k. 70 v.

drog³⁴. Przez folwark przebiegała również droga boczna o długości 1400 stóp, rozpoczynająca się od granicy dóbr Jakubowice Murowane idąca przez wieś Hajdów do gościńca lubelskiego³⁵.

Przekazana Skarbowi w 1865 roku ogólna wartość majątku ruchomego w Trześniowie wynosiła 2393 ruble 79 kopiejek.

Spisany w Mętowie 4/16 lutego 1865 roku w obecności byłego zarządcy folwarku na rzecz klasztoru Felicjana Adamczewskiego, gumienno Jana Gęcy i sołtysa wsi Mętów Szymona Tylca *Protokół informacyjny o stanie Folwarku Mętów z własności XX. Dominikanów pod Zarząd Skarbu Królestwa przeszłego*³⁶ szczegółowo przedstawiał obszar folwarku z rozróżnieniem gruntów na użytki dworskie, wiejskie i leśne oraz zaszło w nich zmiany od poprzedniego pomiaru z 1802 roku. Z kolei pomiar z 1802 roku sporządzony przez geometrę przysięgłego Wincentego Ostrowskiego zawierał wykaz wszystkich łąnów i pól uprawnych wchodzących w skład folwarków Mętów i Trześniów wraz z ich powierzchnią podaną w morgach chełmińskich i prętach³⁷. Wyszczególniał: ziemię orną, łąki, lasy, sady, krzaki, ogrody, stawy³⁸.

Ponadto celem precyzyjnego przedstawienia zasięgu terytorialnego obu folwarków sporządzono w 1865 roku *Regestr przybliżony pomiarowo-klassyfikacyjny Folwarków Mętów i Trześniów z własności xx Dominikanów pod zarząd Skarbu przeszłych. Ułożony na podstawie Planów pomiarowych i Regestrów Geometrii Przysięgłego Wincentego Ostrowskiego w roku 1802 po sprawdzeniu gleby i użytków w stanie dzisiejszym – z wykazaniem przestrzeni wiejskiej i leśnej. Sporządzony na gruncie przy Zajęciu Dóbr przez Assesora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*³⁹.

Kartograficznym zobrazowaniem tego rejestru są odrębne plany kartograficzno-geodezyjne dwóch folwarków, zatytułowane: *Pierworys pomiaru gruntów folwarcznych wsi Mentów po XX Dominikanach w Gubernii i Powiecie Lubelskim położonych pomierzony w 1867 roku przez Umińskiego geometrę przysięgłego*⁴⁰

³⁴ APL, Państwowy Bank Rolny – Oddział w Lublinie, *Pierworys dóbr Podominańskich Trześniów oraz części gruntów Hajdów*, sygn. 645/688.

³⁵ APPD, sygn. Lb 52, k. 95 (Opisanie dróg, grobel i mostów na Folwarkach Mętów i Trześniów oraz drzew owocowych).

³⁶ *Ibidem*, k. 63.

³⁷ APL, Klasztor Dominikanów w Lublinie, *Inventarium fundorum, villarum Mentów et Trześniów PP ordinis Praedicatorum Conventus Lublinensis 1802*, sygn. 3252/5, k. 1–14. W 1802 roku geometra do pomiaru powierzchni użył – jak sam wyjaśnił – na końcu rejestru pomiarowego morgi chełmińskiej, składającej się z 300 prętów kwadratowych, a każdy pręt kwadratowy składał się ze 100 stóp kwadratowych (*ibidem*, k. 14).

³⁸ *Ibidem*, k. 4.

³⁹ APPD, sygn. Lb 52, k. 75–76.

⁴⁰ APL, Zbiór planów różnych urzędów, *Pierworys pomiaru gruntów folwarcznych wsi Mentów*, sygn. 636/315.

(Plan 2) oraz *Pierworys dóbr podominikańskich Trześniów oraz części gruntów Hajdów położonych w Gubernii i Powiecie Lubelskim* (Plan 1) z 1866 roku⁴¹.

Oba plany, dołączone do niniejszego tekstu w postaci skanów, zostały narysowane w latach 1866 i 1867 przez geometrę przysięgłego Aleksandra Umińskiego. Ich dopełnieniem jest wspomniany *Regestr przybliżony pomiarowo-klassyfikacyjny Folwarków Mętów i Trześniów*. Przedstawione w nim informacje opisowe odnoszące się do nazewnictwa i podziału gruntów zawiera tab. 1.

Tab. 1. Obszar folwarku w Mętowie i Trześniowie około 1866 roku

Obszar folwarku w Mętowie	Liczba morgów	Liczba prętów
Łan od granicy Smiłowa [Ćmiłowa]	40	172
Pole zwane Zaleszczyna	73	123
Pole w uroczysku Kamionka	91	41
Łan za zabudowaniami	41	211
Za drogą Skrzyniecką [Skrzynicką]	41	21
Pole w uroczysku Szubienicznik	15	146
Niwy stanowiące awuls Majdan oraz krzaki oprócz użytków włościan	168	250
Grunt zamieniony z Abramowicami	33	66
Łąki zamienione nad rzeką pod Smiłowem [Ćmiłowem]	3	252
Pastwisk po zamianie przybyłych	31	188
Łąki nad rzeką i przy stawie	21	268
Ogrody warzywne	1	130
Ogrody owocowe	1	190
Nieużytki, drogi, wody	25	237
Razem gruntów w folwarku Mętów	591	195
Lasy przy folwarku w Mętowie	601	–
Grunty będące w posiadaniu włościan wsi Mętów	657	297
Grunty włościan wsi Żabia Wola obrabiających ziemię	193	250
Obszar folwarku w Trześniowie	Liczba morgów	Liczba prętów
Pole przy granicy Pliszczyna	66	255
Pole przy drodze do Trześniowa	20	241
Łysa Góra	6	221
Klin	9	41
Przy budowlach	11	198
Na Hajdowie niwa z lewej strony drogi	32	69

⁴¹ APL, sygn. 645/688.

Na Hajdowie niwa z prawej strony drogi	50	257
Niwa przy drodze do Lublina	34	371
Ogród warzywny	1	180
Ogród owocowy (rośnie w nim: 11 śliwek, 23 wiśnie, 15 dzikich topoli, 2 wierzby)	–	100
Łąka oddzielna nad Bystrzycą	48	2
Łąka	6	216
Pastwiska	2	100
Nieużytki, drogi, wody	12	15
Razem gruntów w folwarku Trześniów	304	66

Źródło: APPD, *Akt opisu i zajęcia pod zarząd Skarbu majątku należącego do Klasztoru etatowego Księża Dominikanów w Lublinie (Majdan, Mętów i Trześniów 1865)*, sygn. Lb 52, k. 75–76 (Regestr przybliżony pomiarowo-klassyfikacyjny Folwarków Mętów i Trześniów z własności xx Dominikanów pod zarząd Skarbu przeszłych. Ułożony na podstawie Planów pomiarowych i Regestrów Geometry Przysięgłego Wincentego Ostrowskiego w r. 1802 po sprawdzeniu gleby i użytków w stanie dzisiejszym – z wykazaniem przestrzeni wiejskiej i leśnej. Sporządzony na gruncie przy Zajęciu Dóbr przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865).

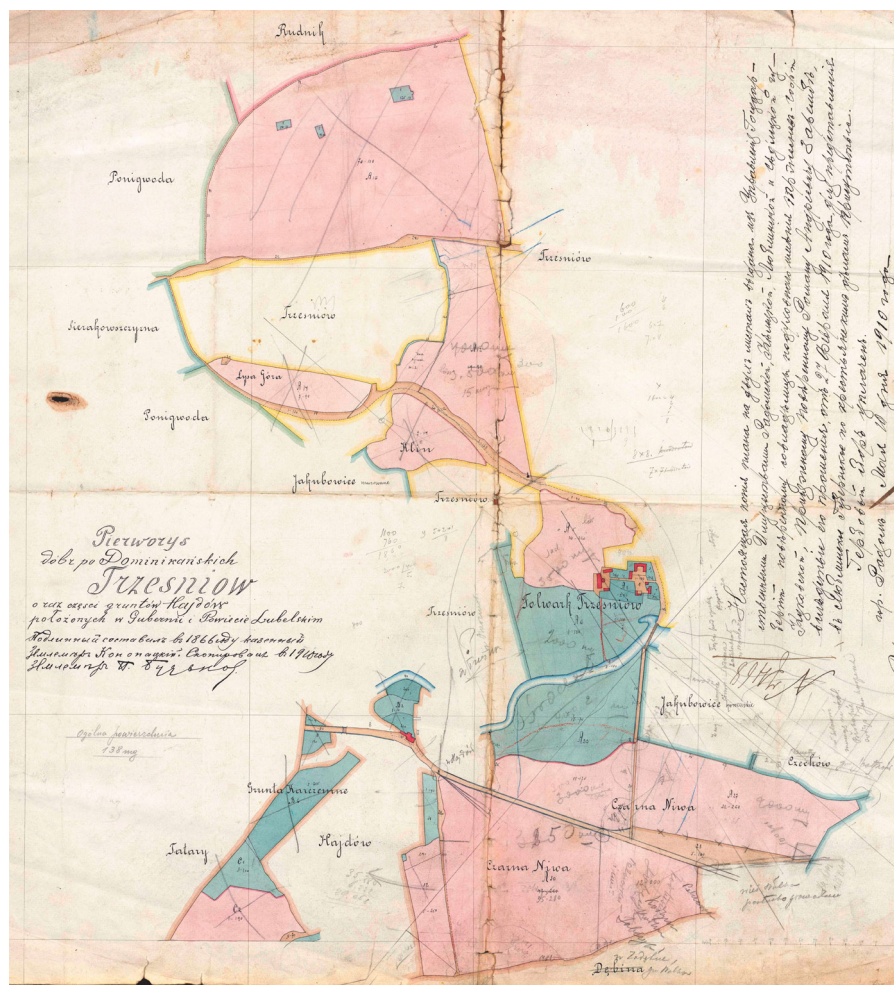
Podobne dane, ale bardziej uszczegółowione, podane zostały w wykazie zatytułowanym *Rejestr Pomiarowy Dóbr Trześniów i części Hajdów należących do b. Zgromadzenia XX Dominikanów w Guberni Lubelskiej Powiecie Lubelskim do pierworysów z roku 1866 ułożył w roku 1866 Konopacki*. Wykaz ten bezpośrednio koreluje z planem folwarku trześniowskiego z tegoż samego roku przedstawionym w niniejszym tekście na Planie 1. Numery i litery zawarte w tabelarycznym wykazie odsyłają do oznaczeń literowych i liczbowych podanych na planie folwarku trześniowskiego. Miarami powierzchni na planie są morgi i pręty nowopolskie. Informacje z rejestru ujęte zostały w tab. 2.

Po skalibrowaniu *Pierworysu dóbr Podominańskich Trześniów oraz części gruntów Hajdów* (Plan 1) i naniesieniu go na współczesną mapę możemy stwierdzić, że będący w ruinie budynek, który obecnie znajduje się w Lublinie przy ul. Tadeusza Grodzickiego 66 i przedstawiony został na fot. 1 i 2, jest pozostałością po dziewiętnastowiecznym gospodarstwie folwarcznym dominikanów lubelskich. Na załączonym pierworysie folwarku z 1866 roku budynek ten figuruje na gruncie A1 pod numerem 1 jako dom mieszkalny, o którym będzie jeszcze mowa w dalszej części tekstu. Jednocześnie dom ten w XVIII wieku, a nawet już w połowie XVII wieku, pełnił funkcję kaplicy, o której wzmiankują źródła i publikacje ówczesnych autorów oraz potwierdzają to najnowsze badania H. Mącika, lubelskiego Miejskiego Konserwatora Zabytków.

W świetle jego najnowszych odkryć o istnieniu kaplicy już w połowie XVII wieku można pośrednio wnioskować z testamentu lubelskiego malarza Krzysztofa Jana Hermana (Germana) z 1663 roku, gdzie pisze on, że malował dla o. Waleriana Świdarskiego dwa obrazy Przemienienia Pańskiego do Trześniowa,

a Świdzki był przeorem w latach 1656–1659 oraz 1674–1675. A zatem z pewnością należy stwierdzić, że obiekt, który w XIX wieku pełnił funkcję domu folwarcznego, powstał już w latach pięćdziesiątych XVII wieku jako kaplica dominikanów pw. Przemienienia Pańskiego.

Należy wyjaśnić, że poddominikańska wieś Trześniów została włączona w 1989 roku w granice dzisiejszego Lublina, stąd współczesne usytuowanie historycznej budowli znajduje się w obrębie Lublina, a nie we wsi Trześniów, o której pierwsza wzmianka pojawia się w źródłach już w 1381 roku⁴².

Plan 1. Pierworys dóbr Poddominikańskich Trześniów oraz części gruntów Hajdów z 1866 roku

⁴² J. Chachaj, *Jakubowice Murowane...*, s. 303.

Źródło: APL, Państwowy Bank Rolny – Oddział w Lublinie, *Pierworys dóbr Podominańskich Trześniów oraz części gruntów Hajdów*, sygn. 645/688.

Na folwarku w Trześniowie funkcjonowała w XVIII wieku wspomniana już murowana kaplica o kształcie kościółka, o której wspomina wizytacja biskupa krakowskiego Kajetana Ignacego Sołtyka z 1781 roku, opisująca parafię pw. św. Mikołaja⁴³ usytuowaną na Przedmieściu Czwartek w Lublinie, w granicach której położone były wsie Trześniów oraz Hajdów (w wizytacji nazwany Cheydowem)⁴⁴. Jak podaje wizytacja: „Pod tą farą [parafią na Czwartku] Kaplica murowana spustoszona w Jakubowicach Murowanych. Druga Kaplica w Trześniowie wiosce XX. Dominikanów Lubelskich niepotrzebnie wymurowana formą Kościółka”⁴⁵. Z kolei ks. Michał Siejkowski, opisując w 1743 roku kościoły i klasztory polskiej prowincji dominikanów, w tym m.in. kościół i klasztor dominikanów lubelskich, wspomina na końcu swojego opisu o folwarku oo. dominikanów w Trześniowie, na którym znajduje się kaplica pw. Przemienienia Pańskiego. Jak dodaje autor, w uroczystość Przemienienia Pańskiego było w niej odprawiane nabożeństwo odpustowe z kazaniem i procesją oraz z „odpustem zupełnym nadanym, wielka liczba przychodzi ludzi na tamto miejsce, cudów i łask doznając od Zbawiciela Pana”⁴⁶. Z kolei Jan Ambroży Wadowski dodaje, że od kiedy księża misjonarze zbudowali w Lublinie na początku XVIII wieku kościół pw. Przemienienia Pańskiego⁴⁷, pielgrzymki do Trześniowa stały się mniej liczne, a sam kościółek został zamknięty w początkach XIX wieku i zamieniony na mieszkanie⁴⁸. Należy przyjąć, że w zachowanym do dzisiaj murowanym budynku mieszkalnym na lubelskim

⁴³ Według wizytacji biskupa krakowskiego Kajetana Ignacego Sołtyka z 1781 roku w skład fary na lubelskim Czwartku wchodziły przedmieścia lubelskie oraz wsie. Jak podaje wizytacja: „Prawem farnym zamyka w sobie Przedmieścia Lubelskie to jest ulicę: Podzamecką za Żydowskim Miastem wszystką, Czwartek, Grunt na Gościńcu Dyskim, Grunt Proboszczowski Lubelski, Grunt Bursacki, Grunt Jaworzyński, Grunt Droieszczyzna, Grunt Słomiany Rynek, Grunt Białkowska Góra, Grunt Sierakowszczyna, Grunt Kalinowszczyna. Wsie: Świdnik wielki, Biskupie, Świdniczek mały, Wólka, Dęba, Jakubowice, Rudnik, część wsi Długie, Trześniów, Cheydów, Tatarzy, Czechówka najodleglejsza od kościoła”. Parafia pw. św. Mikołaja liczyła w 1781 roku 2000 dusz. Zob. Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie, *Akta wizyty Generalney w trzech Dekanatach Chodelskim Urzędowskim y Kazimirskim zwoli y rozkazu Jaśnie Oświeconego Imci X Kajetana Ignacego Sołtyka Biskupa Krakowskiego Xiążęcia Siewierskiego przez X Antoniego Franciszka Dunina Kozickiego Kollegiaty Pileckiej Dziekana od Dnia piętnastego Maja w Roku Pańskim 1781 poczętey a w Roku 1782, Dniach ostatnich Miesiąca Stycznia odprawione y dokończoney spisane*, sygn. Rep 60 A 105, k. 153 (Stan Fary na Czwartku y Kościoła przy Lublinie).

⁴⁴ *Ibidem*, k. 153–161.

⁴⁵ *Ibidem*, k. 154–161.

⁴⁶ M. Siejkowski, *op. cit.*

⁴⁷ M.T. Zahajkiewicz (oprac.), *Diecezja Lubelska. Informator historyczny i administracyjny*, Lublin 1985, s. 82.

⁴⁸ J.A. Wadowski, *op. cit.*, s. 96.

Trześniowie, zobrazowanym na fot. 1–2, już od połowy XVII wieku mogła funkcjonować kaplica, zwana także kościołem pw. Przemienienia Pańskiego.

Z kolei analizując obszar folwarku poddominikańskiego w Mętowie, należy wskazać, że na nieco zmodyfikowanym Planie 2 można zobaczyć, jak wyglądał historyczny teren wsi między obecną remizą strażacką w Mętowie a północną granicą wsi przy drodze wojewódzkiej 835 Lublin–Biłgoraj, gdzie w XIX wieku stała karczma z browarem i zajazdem. Na południe od niej rozciągały się „grunta włościan Mentowa”. Idąc dalej na północ, po przeciwnej (zachodniej) stronie drogi do Lublina znajdowała się kuźnia, która – podobnie jak karczma – leżała na granicy folwarku i gruntów chłopskich. Obszar między drogą prowadzącą do Prawiednik a kuźnią był pozbawiony zabudowy mieszkalnej. Znajdowały się tam uprawne pola folwarczne (na mapie kwartały A26, A27, A28) oraz niewielki pasek ziemi należący do włościan wsi Mętów (H4), bez zabudowy mieszkalno-gospodarczej. Po zachodniej stronie głównej drogi między kapliczką w Mętowie (obecnie została przeniesiona na drugą stronę drogi i wymurowana z nowego materiału) i kuźnią rozciągał się pas krzewów i niskich drzew o szerokości od 15 do 50 metrów. Po wschodniej stronie głównej drogi znajdowały się również pola uprawne (A19, A21), a dalej na wschód za nimi – stawy o nieregularnym kształcie i trudnej do uchwycenia granicy, przenikające się z podmokłym bagnem. Stawy i pola były rozdzielone wąskim pasem krzewów o zmiennej szerokości. Staw był zbiornikiem sztucznym, powstałym w wyniku spiętrzenia wody, która napędzała koło młyńskie. Lokalizację młyna możemy stwierdzić bardzo dokładnie, gdyż znajdują się tam pozostałości po nim w postaci fundamentów (zabytkowy młyn spłonął kilka lat temu). Po wschodniej stronie rzeki Czarniejówki biegła droga, która istnieje również dzisiaj. Idąc dziewiętnastowiecznym Mętowem drogą na południe, od strony dawnego młyna natkniemy się na kolejną karczmę położoną po jej lewej stronie, a zaraz potem na folwark. Nie da się kategorycznie stwierdzić, czy tuż przy drodze znajdowały się zabudowania gospodarcze czy może dwór, ale były to budynki niewielkie w porównaniu z tymi, które znajdowały się około 100 metrów dalej za nimi w kierunku wschodnim, usytuowanymi na wzniesieniu w głębi pola. Wymiary budynków przy drodze wynosiły około: 10x15, 7x15, 12x8, 18x7,5, 7x2,7 i dwóch 10x7 metra. Budynki położone w głębi pola miały raczej charakter gospodarczy, na co wskazują ich duże rozmiary: 8x18, 6x28, 10x40, 9x45, 7x40, 4x12, 4x6 metra oraz jeden na planie koła o średnicy około 5 metrów. Obie grupy zabudowań dzielił znaczących rozmiarów ogród o powierzchni około 1,6 hektara. Same zabudowania folwarczne (budynki mieszkalne i gospodarcze) zajmowały zaś powierzchnię około 0,7 hektara. Dalej na wschód za folwarkiem do około 1,3 km rozciągały się pola uprawne, sięgające 0,5 km na wschód od drogi biegnącej z Głuska do Skrzynic, która istnieje do dzisiaj. Wspomniany już staw wraz z przyległymi do niego bagniskami oraz część gruntów na północny-wschód od młyna stanowiła osada młynarska (Мельничная

усадоба). Pola uprawne należące do osady młynarskiej zajmowały około 4,8 hektara. Łącznie osada młynarska zajmowała powierzchnię ponad 15 hektarów. Między stawem a karczmą w miejscu obecnej remizy w Mętowie znajdowały się łąki (A22, A23), których obecnie znaczna część jest przekształcona w teren przemysłowy zajmowany przez przedsiębiorstwo WAT. W ciągu 150 lat krajobraz Mętowa zmienił się całkowicie. Ogromne przestrzenie, będące niegdyś polami uprawnymi, zajmuje obecnie zabudowa jednorodzinna. Po dawnym sporych rozmiarów folwarku nie pozostał żaden ślad; nie ma karczemu, kuźni i stawu. Teren wzdłuż drogi „za rzeką” również został zajęty pod budownictwo jednorodzinne. Dawny zabytkowy młyn spłonął. W przestrzeni orientuje nas tylko przebieg dróg i częściowo bieg rzeki. Przebieg obecnej drogi wojewódzkiej 835 jest podobny jak dawniej, chociaż 150 lat temu była to z pewnością droga gruntowa. Do dzisiaj istnieje droga biegnąca od dawnego młyna do trasy głównej, droga w kierunku Prawiednik (Zemborzyc) oraz droga „za rzeką”.

Analiza obszaru folwarcznego dokonana po naniesieniu historycznego planu folwarku na współczesną mapę jeszcze bardziej podkreśla jego znaczenie dla funkcjonowania lubelskiego konwentu oo. dominikanów.

lubelskich utracił wszystkie swoje dobra, które przeszły pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego, a sam klasztor dominikanów lubelskich zaczął pełnić funkcję klasztoru etatowego, jedyne w diecezji lubelskiej po ukazie kasacyjnym⁵⁰.

W spisanym 26 stycznia / 7 lutego 1865 roku *Protokole względem zaprowadzenia Administracji Skarbowej w dobrach po Dominikańskich Mętów i Trześniów* administracja odebranych lubelskim dominikanom dóbr Mętów i Trześniów oraz przekazanych pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego została powierzona Władysławowi Andrychiewiczowi, właścicielowi dóbr Wilczopole⁵¹.

W dniu 27 stycznia / 8 lutego przyjęto *Protokół zdania Dóbr Mętów i Trześniów z własności Klasztoru XX Dominikanów w Lublinie zajętych – w Administrację Skarbową P. Andrychiewiczowi na czas od dnia dzisiejszego do dnia 20 maja / 1 czerwca 1865 roku*⁵². Protokół określał warunki i czas dzierżawy, który miał trwać zaledwie przez kilka miesięcy – do końca maja 1865 roku⁵³.

Oba protokoły spisano po dokładnym obejrzeniu i zinwentaryzowaniu zabudowań folwarcznych mieszkalnych i ekonomicznych wraz z ogradzającymi je płotami, a także wszystkich sprzętów, drzew owocowych i dzikich, inwentarza żywego i martwego.

Folwark w Mętowie w chwili jego przejścia pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego liczył ogólnej przestrzeni 591 morgów i 195 prętów (liczonych według miary nowopolskiej), natomiast folwark Trześniów posiadał powierzchnię morgów nowopolskich 304 i 66 prętów⁵⁴.

Nowy administrator dóbr poddominikańskich zobowiązany był utrzymywać służbę dworską (czeladź), płacąc jej pensję, oraz uiszczać opłaty podatkowe z dwóch folwarków, których roczna suma w świetle protokołu obliczona została na 544 ruble 73 kopiejki, przy czym podatek był płacony w stosunku półrocznym. Zatem połowa z tej kwoty, wynosząca 272 ruble 36,5 kopiejki, uiszczana była co pół roku. Wysokość opłat podatkowych przedstawia tab. 3.

Tab. 3. Wysokość i rodzaj podatków płaconych z folwarku w Mętowie i Trześniowie w 1865 roku

Rodzaj podatku	Z Mentowa (wysokość w rublach i kopiejkach)	Z Trześniowa (wysokość w rublach i kopiejkach)
Ofiara duchowna	R. 145, k. 60	R. 96, k. 39

⁵⁰ *Ibidem*, s. 388.

⁵¹ APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 1–2.

⁵² *Ibidem*, k. 3–4.

⁵³ *Ibidem*; APPD, sygn. Lb 52, k. 21–22 (Protokół ogłoszenia, że cały majątek Klasztoru XX Dominikanów w Lublinie przechodzi pod zupełny Zarząd Władzy Skarbowej Królestwa, spisany na gruncie Klasztoru XX Dominikanów w Lublinie, dnia 20 stycznia / 1 lutego 1865 roku).

⁵⁴ APPD, sygn. Lb 47, k. 4v.

Subsidium Charitativum	R. 9	R. 69
Liwerunek zwyczajny	R. 16, k. 87 1/2	R. 38, k. 49
Podymne z szarwarkiem	R. 40	R. 20
Liwerunek zasiłkowy	R. 16, k. 87 1/2	R. 38, k. 49
Składka ogniowa od zabudowań	R. 32, k. 58	R. 22, k. 44

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 5.

Podatek z propinacji płacił dzierżawca karczem w Mętowie i Trześniowie. Administrator zobowiązany był ponadto uiszczać składki na wójta gminy oraz ponosić ciężary gromadzkie, a także prowadzić rachunki z administrowania folwarkami obejmujące:

- rachunek przychodu i rozchodu zboża w snopie;
- rachunek przychodu i rozchodu zboża w ziarnie;
- rachunek przychodu i rozchodu inwentarza żywego;
- rachunek przychodu i rozchodu inwentarza martwego.

Dodatkowo administrator miał składać comiesięczny raport Rządowi Gubernalnemu, donoszący o stanie całego gospodarstwa. Był on zatem zobowiązany do zarządzania całością dóbr, wraz z utrzymaniem służby folwarcznej inwentarza żywego i martwego, oraz do uiszczania ciężarów spoczywających na administrowanych folwarkach⁵⁵.

Szczegółowa inwentaryzacja całego majątku folwarcznego Mętowa i Trześniowa sporządzona przy jego przekazaniu nowemu administratorowi Władysławowi Andrychiewiczowi, obok opisu zabudowań folwarcznych, zawierała spis inwentarza żywego i martwego wraz z podaniem ilości tego ostatniego w różnych miarach (kopy, snopy, fury, korce, garnce) oraz sztukach w przypadku sprzętów gospodarczych (maszyn, narzędzi rolniczych), kuchennych i spiżarnianych.

2. Inwentarz żywy

Wśród zwierząt hodowlanych na obu folwarkach dominowały konie, woły, krowy, trzoda chlewna w liczbie zbliżonej pomiędzy 38 a 45 sztuk, przy czym dobra mętowskie posiadały również pasiekę⁵⁶.

Wartość inwentarza żywego na folwarku Mętów oszacowano na kwotę 363 rubli 125 kopiejek, z kolei na folwarku Trześniów wartość inwentarza żywego

⁵⁵ *Ibidem*, k. 5–5v.

⁵⁶ *Ibidem*, sygn. Lb 47, k. 7–8.

wyniosła 498 rubli 25 kopiejki⁵⁷. W tab. 4 zamieszczono zestawienie inwentarza żywego z dwóch folwarków.

Tab. 4. Inwentarz żywy na folwarku Mętów w 1865 roku

Inwentarz żywy na folwarku Mętów	Liczba w sztukach	Wiek w latach	Wycena w rublach	Wycena w kopiejkach
Koń gniady	1	6	20	
Koń szpakowaty	1	7	18	
Koń gniady gruby	1	15	15	
Koń gniady wicher	1	16	13	
Koń kary	1	15	12	
Koń bułany	1	16	10	
Wół	1	12	13	
Wół	1	10	11	
Wół	1	8	9	
Wół	1	9	8	
Wół	1	10	11	
Wół	1	12	13	
Wół	1	9	10	
Wół	1	10	12	
Buhaj	1	8	14	
Krowa	1	6	7	
Krowa	1	8	9	
Krowa	1	9	12	
Krowa	1	11	8	
Krowa	1	10	6	
Krowa	1	5	14	
Krowa	1	7	8	
Krowa	1	6	6	
Krowa	1	6	5	
Krowa	1	8	9	
Krowa	1	9	12	
Krowa	1	7	14	
Kozioł	1	6	3	
Jałówki	2	1,5	8	
Cielęta	2	0,5	3	

⁵⁷ *Ibidem*, k. 7–7v.

Knur stary	1	4	5	
Knur młody	1	2	3	
Maciory stare	4	2	12	
Maciory młode	2	1	4	
Wieprzaki półroczne	3	półroczne	1	50
Świnka	1	1,5		75
Pszczół uli 10, licząc po 2 ruble, 50 kopiejek	10		25	
Ogółem	45		363	125

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 7–7v. [egzemplarz pierwszy], k. 57–59 [egzemplarz drugi].

Tab. 5. Inwentarz żywy na folwarku Trześniów w 1865 roku

Inwentarz żywy na folwarku Trześniów	Liczba w sztukach	Wiek w latach	Wycena w rublach	Wycena w kopiejkach
Buhaj sady	1	4	11	50
Wół graniasty	1	9	28	
Wół czerwony	1	7	24	
Wół sady	1	8	24	50
Wół siwy	1	8	30	
Wół czerwony	1	7	24	
Ciele byczek czerwony	1	1	3	
Krowa sada	1	15	6	
Krowa pława	1	7	5	
Krowa pława	1	12	8	
Krowa czerwona bez rogu	1	12	7	50
Krowa czerwona	1	10	12	50
Krowa siwa	1	7	11	
Krowa czerwona bez biodry	1	7	8	
Krowa czerwona	1	14	8	
Krowa czerwona kulawa	1	13	3	50
Krowa czerwona bez biodry	1	15	4	50
Krowa graniasta krzyż biady	1	15	8	
Krowa sado-graniasta	1	10	7	50
Krowa czarna duża	1	16	9	
Krowa czarna mała	1	10	8	
Krowa graniasta pława	1	8	12	

Krowa kusa	1	14	4	
Koń gniady	1		12	
Koń bułany kulawy	1		5	
Koń kasztanowaty	1		5	50
Koń gniady gruby	1		6	
Koń gniady	1		5	
Klacz	1		12	
Żrebię	1		4	
Trzody chlewnej macior starych	3		9	
Trzody chlewnej macior półrocznych	2		3	
Wieprzków półrocznych	3		6	
Ogółem	38		331	400
Ogółem w źródle			498 [do 332 rubli dodano jeszcze 160, co dało sumę 498 rubli]	25

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 58–59.

3. Zabudowania folwarczne

Zabudowania folwarczne zarówno w Mętowie, jak i w Trześniowie położone były pośrodku folwarku, w jego centralnej części. Taki układ miał zapewnić równą odległość do poszczególnych pól⁵⁸. Ponadto wśród zabudowań, oprócz domów mieszkalnych, znajdowały się budynki inwentarskie, takie jak: stodoły, stajnie, obory, chlewy, owczarnie, ale także poddasze do suszenia ziarna. Przestrzeń folwarczną pokrywały krzyże i kapliczki, które często są jedyną pozostałością po nieistniejących już zabudowaniach folwarcznych i są jedynymi zabytkowymi elementami krajobrazu kulturowego⁵⁹. Na folwarku Trześniów zlokalizowano na pierworysie z 1866 roku trzy krzyże i jedną figurę.

Ważną rolę w krajobrazie folwarcznym odgrywała karczma.

W majątku Mętów znajdowały się dwie karczmy, z których jedna położona była przy trakcie bychawskim, zwanym również traktem turobińskim czy

⁵⁸ B. Kwiatkowski, *op. cit.*, s. 80.

⁵⁹ B. Stanek-Lebioda, *Zachowane dwory ziemiańskie Lubelszczyzny – nie wszystko minęło, [w:] Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamoy-skich w Kozłowie 8–9 czerwca 2000*, oprac. R. Maliszewska, Kozłówka 2001, s. 114.

militarnym, prowadzącym z Lublina do Turobina (dziś droga wojewódzka 835), a druga była w głębi wsi, w pobliżu Żabiej Woli, położona nieco z boku od traktu. Obie karczmy zbudowane były z drewna, z tym że karczma przy trakcie była większa i posiadała zajazd, natomiast karczma we wsi była bez zajazdu. Wiązało się to z ich położeniem i przeznaczeniem, gdyż karczma przy trakcie lubelskim przeznaczona była głównie dla podróżnych zatrzymujących się podczas długiej wyprawy.

Z kolei w dobrach Trześniów, położonych od Lublina w odległości 4 wiorst i liczących 15 domów, znajdowała się karczma murowana położona z dala od traktu i druga karczma, również murowana, we wsi Hajdów, położona przy trakcie lubelsko-łęczyńskim. Karczmy te dominikanie wydzierżawili w 1862 roku Karolowi Śpiewaczyńskiemu na okres 3 lat⁶⁰ na podstawie *Kontraktu między przełożonym Ks. Ks. Dominikanów Lubelskich z jednej a P. Karolem Śpiewaczyńskim z drugiej strony o propinacyję we wsiach Hajdowie, Trześniowie i Mętowie do wspomnianego klasztoru należących na lat trzy, to jest od dnia 24 czerwca 1862 roku do tego dnia 2 miesiąca 1865 roku*⁶¹.

Według opisu z 1865 roku na folwarku Mętów łącznie z karczmami znajdowało się ponad 20 zabudowań. Wśród nich był dom mieszkalny dla ekonoma o wymiarach podanych w stopach: długości 30 stóp, szerokości 24 stopy, wysokości 8 stóp. Jego wartość oszacowano na 150 rubli. Z domem ekonoma sąsiedował dom pakciarza (bez podanych wymiarów i wyceny), dom dla dzierżawcy młyna (długości stóp: 29, szerokości 13, wysokości 7, wartości 60 rubli). We wsi funkcjonowały wspomniane już dwie karczmy: jedna we wsi (długości stóp: 41, szerokości 25, wysokości 8, wartości 20 rubli), a druga przy trakcie turobińskim (brak informacji o wymiarach i wartości), kuźnia, dom dla kowala, trzy stodoły, poddasze czyli wozownia, owczarnia, trzy obory, stajnia, sześć chlewów, magazyn, piwnica pod spichrzem, dom dla parobków o czterech izbach, dwie stodoły. Większość budynków zbudowana była z drewna sosnowego, pokryta słomą, rzadziej gontem. Do budynków murowanych należał magazyn zbudowany z kamienia oraz kamienno-ceglana piwnica⁶². Budynki z drewna budowane były w węgiel na podmurowaniu, jak dom dla ekonoma, dzierżawcy młyna, karczma, młyn, dom dla parobków, oraz w słupy dębowe, jak pozostałe budynki gospodarskie.

Znacznie mniej zabudowań wchodziło w skład folwarku Trześniów, który obok domu mieszkalnego posiadał karczmę we wsi i na Hajdowie, dom dla

⁶⁰ APPD, sygn. Lb 52, k. 78–78v.

⁶¹ APPD, *Akt obrachunkowy z czasu administracji skarbowej folwarku poklasztorowego Trześniów przez Władysława Andrychiewicza od dnia 26 stycznia/7 lutego 1865 do 11/23 lipca 1865 roku*, sygn. Lb 49, k. 38.

⁶² APPD, sygn. Lb 47, k. 19–21.

Obraz 1. Zabudowania na folwarku Mętów – fragment z Pierworysu pomiaru gruntów folwarcznych wsi Mentów

z kominem murowanym, na dach wyprowadzonym, piecem chlebowym i ogrzewalnym z gurby⁶³. Posiadała dwa okna czteroszybowe. Z kuchni wchodziło się do komory, do której prowadziły drzwi proste na skobel zamykane⁶⁴. Ponieważ dom ten jako jedyny murowany na folwarku trześniowskim przetrwał do dzisiaj (pod adresem Lublin, ul. Tadeusza Grodzickiego 66) i widnieje w gminnej ewidencji nieruchomości zabytkowych w Lublinie⁶⁵, zacytujemy jego opis z 1865 roku. Jego aktualny stan przedstawiają fot. 1–2. Dokonując pomiaru dzisiejszego budynku z wykorzystaniem narzędzi dostępnych na geoportalu, możemy powiedzieć, że jego długość i szerokość, wynosząca około 27 na 11 metrów, częściowo odpowiada wymiarom budynku z XIX wieku podanym w jego opisie, z tym że współczesny budynek wydaje się nieco dłuższy, co wskazuje na fakt, że jego nieznaczna część dobudowana została po 1866 roku.

„Dom mieszkalny z kamienia i cegły murowany pod gontem, frontem ku zachodowi, w środku sięć cegłą wykładana, po prawej ręce dwie izby w każdej po 2 okna 8 szybowe, piec jeden murowany moskiewski z blachą i szybrem żelaznym ogrzewa obydwie izby, mniejsza o trzech oknach wyżej opisanych bez okiennic, na podłodze z tarcic sosnowych, z sufitem na bale ułożonym, troje drzwi pojedynczych na zawiasach żelaznych z klamkami i skoblami do zamykania prowadzą do opisanych wyżej izb, po lewej stronie jedna wielka izba kuchenna z kominem wielkim murowanym na dach wyprowadzonym piecem chlebowym i ogrzewalnym z gruby, dwa okna 4-szybowe, następnie z kuchni przez drzwi proste na skobel zamykane wchodzi się do komory”⁶⁶.

Opis domu folwarcznego wskazuje, że posiadał on cechy powszechnego w XVIII wieku modelu dworu z sienią pośrodku, z której drzwi prowadziły do innych pomieszczeń⁶⁷.

Karczma na Trześniowie była budynkiem drewnianym usytuowanym frontem ku południu, na podmurowaniu z sienią w środku. Prowadziły do niej drzwi sosnowe na biegunach sosnowych, zamykane na drewnianą zasuwkę. Po prawej stronie sieni znajdowała się izba bez podłogi z „pułapem na bale ułożonym”⁶⁸, którą oświetlało jedno okno czteroszybowe bez okiennic. Prowadziły do niej drzwi sosnowe na biegunach drewnianych z kłódką żelazną. W izbie znajdował się komin, piec chlebowy oraz piec ogrzewalny wymurowany z kamienia. Z tej izby wchodziło się do ciemnej komórki, również bez podłogi. Druga izba

⁶³ *Ibidem*, k. 23.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Urząd Miasta Lublin, *Gminna ewidencja zabytków*, <https://lublin.eu/lublin/przestrzen-miejaska/zabytki/zabytki-lublina/gminna-ewidencja-zabytkow> (dostęp: 26.03.2025).

⁶⁶ APPD, sygn. Lb 47, k. 23; APPD, sygn. Lb 52.

⁶⁷ I. Rolska-Boruch, *Siedziby szlacheckie i magnackie na ziemiach zwanych Lubelszczyzną 1500–1700. Założenia przestrzenne, architektura, funkcje*, Lublin 1999, s. 92–93, 216.

⁶⁸ APPD, sygn. Lb 47, k. 23.

posiadała komórkę, komin i piec chlebowy. Po drugiej stronie sieni znajdowała się kolejna izba bez podłogi, do której światło docierało dwoma oknami czteroszybowymi, „z pułapem na bale ułożonym z kominem i piecem chlebowym oraz piecem ogrzewalnym grubnym”⁶⁹. Z tej izby przechodziło się do alkierza⁷⁰ bez podłogi, o jednym oknie czteroszybowym. Na końcu sieni znajdowała się piwnica na skład trunków.

Skromnym pomieszczeniem był dom pakciarza wystawiony frontem na wschód, kryty słomą. Posiadał sien z małą komórką na boku, drzwi na biegunach drewnianych. W całym domu znajdowały się dwa małe okna jednoszybowe, piec grubny ogrzewalny⁷¹ i piec chlebowy oraz „komin murowany nad dach wyprowadzony”⁷².

Poza budynkami mieszkalnymi i karczemnymi oba folwarki zabudowane były pomieszczeniami gospodarczymi, których wykaz wraz z wymiarami podanymi w stopach zawierają tab. 6–8.

Tab. 6. Zabudowania na folwarku Mętów wraz z wymiarami w stopach i wartością w rublach

Zabudowania na folwarku Mętów	Długość	Szerokość	Wysokość	Wartość
Dom mieszkalny dla ekonoma	30	24	8	150
Dom dla pakciarza	29	13	7	60
Dom dla dzierżawcy młyna	29	13	7	60
Karczma we wsi	41	25	8	20
Karczma przy trakcie turobińskim z zajazdem	37	13	9	
Młyn	33	25	10	720
Kuźnia				
Dom dla kowala				
Stodoła I	27	17	8	30
Stodoła II	129	26	4	360
Stodoła III				
Poddasze na słupach	28	17	9	30
Owczarnia	41	15	8	50

⁶⁹ *Ibidem*, k. 24.

⁷⁰ Alkierz pełnił różnorodne funkcje – był garderobą, gabinetem lub mniejszą sypialnią. Zob. I. Rolska-Boruch, *„Domy pańskie” na Lubelszczyźnie od późnego gotyku do wczesnego baroku*, Lublin 2003, s. 192. W publikacji znajdują się szczegółowe objaśnienia odnoszące się do pomieszczeń dworskich i ich funkcji.

⁷¹ Piece zwane grubkami, popularne w XIX wieku, pełniły funkcję ogrzewaczy zbudowanych w kształcie słupków piecowych (tzw. grubki) albo ścianek grzejnych (ścianówki). Stanowiły one dodatek do pieców z kominami. Zob. J. Szewczyk, *Piece w wiejskich domach na Białostocczyźnie*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2008, nr 14, s. 183–184.

⁷² APPD, sygn. Lb 47, k. 24.

Obora I				
Obora II				
Obora III w której mieściła się sieczkarnia do żęcia sieczki	62	16	13	
Stajnia				
Chlew I	25	15	7	30
Chlew II	24	16	7	30
Chlew III	62	10	8	40
Chlewów sześć	78	14	8	50
Magazyn którego częścią była spiżarnia	50	22	10	360
Piwnica pod spichlerzem	50	22	10	
Dom dla parobków o czterech izbach	18	10	4	
Stodoła na Majdanie I	44	10	4	
Stodoła na Majdanie II	43	9	4	

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 19–22; APPD, *Akt opisu i zajęcia pod zarząd Skarbu majątku należącego do Klasztoru etatowego Księży Dominikanów w Lublinie (Majdan, Mętów i Trześniów 1865)*, sygn. Lb 52, k. 87–89.

Tab. 7. Zabudowania na folwarku Trześniów w 1865 roku wraz z wymiarami w stopach i wartością w rublach

Zabudowania na folwarku Trześniów	Długość	Szerokość	Wysokość	Wartość
Dom mieszkalny murowany	77	40	10	590
Karczma				
Dom dla pakciarza	26	16	8	10
Stodoła I	52	18	8	120
Stodoła II	120	33	10	640
Stodoła III	49	18	8	70
Stajnia z oborą	160	25	8	300
Spichlerz z podszopiem	41	19	19	400
Półszopie				
Sieczkarnia	18	8	6	30
Chlewów siedem	22	8	6	30
Studnia z wiaderkiem kulką wyciąganym				

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 23–25; APPD, *Akt opisu i zajęcia pod zarząd Skarbu majątku należącego do Klasztoru etatowego Księży Dominikanów w Lublinie (Majdan, Mętów i Trześniów 1865)*, sygn. Lb 52, k. 90–91.

Tab. 8. Zabudowania dworskie we wsi Hajdów w 1865 roku wraz z wymiarami w stopach i wartością w rublach

Zabudowania dworskie na wsi Hajdów	Długość	Szerokość	Wysokość	Wartość
Karczma z kamienia i cegły murowana	112	38	10	560
Dom o jednej izbie, komorze i sieni murowany	22	12	3,5	
Stodoła z drzewa	43	18	3,5	

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 25–26; APPD, *Akt opisu i zajęcia pod zarząd Skarbu majątku należącego do Klasztoru etatowego Księży Dominikanów w Lublinie (Majdan, Mętów i Trześniów 1865)*, sygn. Lb 52, k. 91–91v.

Oba folwarki ogrodzone były płotami i parkanami, wykonanymi w większości z żerdzi dartych w słupki dębowe, z żerdzi dartych w kołki dębowe, z chrustu brzoźowego i leszczynowego. Wykaz ogrodzeń wraz z długością i materiałem, z którego zostały wykonane, przedstawia tab. 9.

Tab. 9. Płoty i parkany ogradzające folwarki w Mętowie i Trześniowie

Parkan i płoty na folwarku Mętów	Długość w sążniach	Z czego i w jaki sposób postawiony
Płot rozpoczynający się od obór dotykający chlewów przy ogrodzie warzywnym	32	z żerdzi dartych sosnowych w kołki dębowe
Parkan odgradzający podwórze od drogi, zaczynający się od rogu chlewa, a kończący przy domu czeladnim, w tym parkanie znajduje się brama wjazdowa od drogi na przeciwko folwarku o dwóch wierzejach na biegunach żelaznych	37,5	z bali dartych sosnowych w słupy
Płot odgradzający ogród od drogi rozpoczynający się od folwarku, ciągnący się około drogi a kończący przy karczmie	126	z żerdzi dartych w kołki dębowe, częścią sosnowe zbitych
Płot z drugiej strony około stawów dotykający do płotu powyższego od folwarku i karczmy	181,5	z chrustu brzoźowego w kołki dębowe
Płot rozpoczynający się od chlewów ciągnący około karczmy a kończący w polu około drogi	201,5	z żerdzi dartych w kołki dębowe
Płot rozpoczynający się od domu młynarza a kończący przy domu pakciarza	133	z chrustu leszczynowego w kołki dębowe
Płot rozpoczynający się od rogu sadu około drogi i stawu, kończący ogrodzenie sadu	175	z żerdzi dartych sosnowych w kołki dębowe
Parkan i płoty na folwarku Trześniów		

Płot rozpoczynający się od rogu domu folwarcznego i drogi wiodącej do Lublina kończący się przy moście	971	z żerdzi sosnowych dartych w kołki dębowe wbitych
Płot zwyczajny od drogi wiodącej do folwarku	25	z żerdzi dartych w kołki dębowe
Płot rozpoczynający się od mostu, ciągnący obok rzeki Bystrzycy, a kończący się przy zabudowaniach folwarcznych		z obłąków sosnowych w kołki z takiegoż drzewa urządzony
Płot rozpoczynający się od chlewów a kończący przy stodołach dworskich ogradzający skład drzewa	122	z żerdzi dartych w kołki dębowe
Płotek mały rozpoczynający się od chlewów a kończący przy folwarku ogradzający podwórze	9	z żerdzi dartych w słupki dębowe
Płot odgradzający okólnik od podwórza od rogu stajni do rogu spichlerza	21	z żerdzi dartych w słupki dębowe
Płot rozpoczynający się od rogu chlewów a kończący przy małej stodole	78,5	z żerdzi dartych w słupki dębowe
Płot rozpoczynający się od rogu stodół obok pola na którym warzywa się sieje	189	z żerdzi dartych w słupki dębowe

Źródło: APPD, *Akt opisu i zajęcia pod zarząd Skarbu majątku należącego do Klasztoru etatowego Księży Dominikanów w Lublinie (Majdan, Mętów i Trześniów 1865)*, sygn. Lb 52, k. 93–94.

4. Inwentarz martwy

Zabudowania folwarczne wyposażone były w sprzęty i urządzenia niezbędne do wykonywania codziennych prac. Stanowiły one znaczącą część inwentarza martwego, do którego zaliczono zboża w snopie i ziarnie, maszyny i narzędzia gospodarskie, sprzęty kuchenne i spiżarniane. Ich wykaz zawierają tab. 10–12.

Tab. 10. Ilość i rodzaj zboża na folwarku Mętów i Trześniów

Zboże w snopie i ziarnie na folwarku Mętów	Ilość					Cena ogółem	
	fury	kopy	snopy	korce	garncce	ruble	kopiejki
Żyto ozime		88	5	5		247	50
Żyto jare		6	20	1	0,75	11	25
Pszenica ozima		19	31			72	50
Jęczmień		30		8		98	50
Owies		42		16		129	
Groch	12			6		36	
Reczka	10			8		36	
Wyka	10					21	
Wyka pastewna	13					65	

Siano	8					24	
Siano grubsze z trawą	8					16	
Słoma jara	4					4	
Słoma żytnia	20					15	
Zboże w snopie i ziarnie na folwarku Trześniów							
Żyto w snopie		8		2	16	22	50
Pszenica		57	30			163	5,5
Jęczmień		35		1		169	15
Owies		5		3		12	60
Gryka		12				45	
Groch		8			8	24	
Kartofle		26				29	20
Żyto jare				2	16	6	25
Konopie				2		6	
Siano	20					80	
Słoma żytnia	20					15	
Słoma pszena	30					22	50
Słoma jęczmienna	8					8	
Słoma owsiana	3					3	

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 9, 11.

Tab. 11. Maszyny, narzędzia i sprzęty na folwarku Mętów w 1865 roku

Maszyny i narzędzia gospodarskie	Liczba sztuk	Cena ogółem	
		rubel	kopiejki
Młocarnia dolna do młócenia zboża	1	100	
Sieczkarnia	1	30	
Młynek polski	1	3	
Młynek niemiecki	1	5	
Rafka do czyszczenia zboża	1	4	
Bryczka folwarczna do wyjazdu	1	9	
Wozów szybowych	7	56	
Wozów zdezelowanych	1	2	
Bron z gwoździami żelaznymi	8	2	40
Sań folwarcznych do wyjazdu	2	2	
Sań prostych lepszych	7	3	90
Sań zdezelowanych	3	1	

Soch do orki dobrych	8	8	
Soch do orki zepsutych	2		60
Radeł	6	3	
Radeł do kartofli	1		75
Jarzem sosnowych	6		90
Jarzem do radeł	6		60
Drabin do wozów dobrych	6		90
Drabin do wozów połamanych	10		60
Gnojowic dobrych	12	1	20
Gnojowic połamanych	6		60
Łopat czyli szufl do wiania	5		25
Ćwierć drewniana okuta żelaznymi obręczami	1		50
Miarka czyli 4 garńce	1		30
Garniec	1		25
Narogów żelaznych do soch	6		
Naradków do radeł	6		
Radlica do kartofli	1	1	
Beczka nowa na wodę	1		20
Beczka na smołę	1		10
Beczek małych	3		20
Miech kowalski stary	1		25
Magiel	1	3	
Młynek czyli żarna zdezelowane	1		20
Siekier u parobków dworskich	5		50
Siekier u fernali dworskich	3		90
Siekier w kuchni	1		30
Łańcuchów do przywiązywania drzewa	6	6	
Kos drzewnych	3		90
Nożyc do owiec	12		60
Piłka ręczna	1		20
Świder sworzniowy	1		35
Świderków	2		20
Świderków grabczastych	2		10
Dłuto	1		8
Ośnik	1		20
Cieślica	1		20
Młotków	2		20

Babka do klepania kos	1		10
Sierpów do żniwa	12	1	20
Łopatek żelaznych	5		50
Tasaków	2		40
Strugacz	1		15
Motyka	1		5
Latarnia drucziana	1		75
Kłódek do zamykania	11	2	
Toczek do toczenia kos	1		10
Naczynia dworskie u kowala w kuźni		1	50
Kowadło	1		75
Szparóg	1		60
Szrubstak	1		60
Młoty	2		40
Kliszcze	1		
Sprzęty kuchenne i spiżarniane			
Wsypanki, czyli beczki na mąkę	5	1	
Kocioł żelazny na wodę	1	1	20
Antałek na wodę	1		40
Stępa nożna	1		30
Stępa ręczna	1		20
Stępa mała do soli	1		15
Beczka mała na mąkę	1		10
Beczki z kapustą	4		60
Niecki	3		15
Balia	1		5
Szafy w kuchni	2		40
Stół czeladny	1		10
Konewki	3		6
Szafliki	2		4
Ceber z żelaznymi obręczami	1		30
Garnki żelazne	4	1	20
Dziża mała	1		10
Dziża duża	1		8
Beczka do barszczu	1		5
Worki	14	1	40

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Do-minikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 9–10, 61–63.

Tab. 12. Maszyny, narzędzia i sprzęty na folwarku Trześniów w 1865 roku

Maszyny i narzędzia gospodarskie	Liczba sztuk	Cena ogółem	
		ruble	kopiejki
Młocarnia kompletna dolna z kieratem mniejsza	1	80	
Sieczkarnia	1	25	
Młynki polski i niemiecki z rafką do czyszczenia zboża	2	12	
Rafka do czyszczenia zboża	1	1	
Ćwierć prętowa	1	1	50
Szufle	4	1	20
Kłódki do zamykania	10	1	50
Piła poprzeczna do rżnięcia drzewa	1	1	
Piła ręczna	1	1	25
Świdry małe i duże	4		
Dłuta	2		60 razem ze świdrami
Ośnik	1	1	10
Cieślica	1	1	20
Siekiery	4	2	
Sierpy	20	2	
Kosy do trawy	5		75
Wozów szybowanych konnych i wołowych kompletnych z drabinami	6	48	
Wóz bosy wołowy	1		75
Bron zdezelowanych z żelaznymi sztyftami	7	4	20
Soch do orania do każdej dwie pary sośników	4	5	40
Radeł z trzema naradkami	4	1	80
Bryczka parokonna	1	6	
Sanie wołowe i konne	5	1	50
Kafar do bicia pali stary	1	1	50
Stępa nożna	1		30
Worki	8		80
Skrzynia do kartofli	1	1	50
Sprzęty kuchenne i spiżarniane			
Beczek na kapustę	10	3	

Fasek starych na wsypywanie leguminy	4		40
Beczek na wodę	4	1	20
Ceber na wodę	1		20
Konewek do noszenia wody	3		15
Szaflików dla trzody chlewnej	2		10
Szafliczek mały	1		5
Saganów żelaznych do gotowania	6	4	50
Rywka	1		20
Siekacz	1		10
Balia do prania	1		12
Międlice do obrabiania konopii	3		30
Cierlik do obrabiania konopii	2		30
Stępka do tłuczenia soli	1		10
Łopatek żelaznych	2		18
Motyki do kopania kartofli	4		28
Grace	2		10
Kilof do rozbijania murów	1		30
Stół kuchenny	1		50
Stół mały	1		30
Toczek do ostrzenia kosi	1		30

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 11–13, 64–65.

Jak wynika z tab. 10, podstawą produkcji roślinnej w folwarku mętowskim i trześniowskim były cztery zboża: żyto, owies, jęczmień i pszenica, które w XIX wieku zajmowały ponad 80% powierzchni zasianej, przy czym najwięcej obsiewano pszenicy, żyta, owsa i jęczmienia. Takie proporcje były charakterystyczne dla całego obszaru Królestwa Polskiego⁷³.

Akt obrachunkowy z czasu administracji skarbowej folwarku poklasztornego Trześniów przez Władysława Andrychiewicza od dnia 26 stycznia / 7 lutego 1865 do 11/23 lipca 1865 roku, spisany przez delegowanego rachmistrza w obecności sołtysa wsi Trześniów Jana Boguszewskiego oraz pracowników folwarcznych (Jana Wójcika, Józefa Wójcika, Tomasza Grabowskiego oraz pakciarza Borka Brunsztajna), wykazał, że folwark Trześniów, posiadający same użytki rolne,

⁷³ A. Hucz-Ciężka, *Folwarczna gospodarka rolna w dobrach ziemskich Włodawa w latach 1837–1917*, [w:] *Studia nad ziemiaństwem w XIX i XX wieku*, red. A. Koprukowniak, Z. Gołębiowska, Lublin 2008, s. 85.

położone w sześciu działach, obejmujące morgów 307, prętów 66 i propinację w dwóch karczmach w Hajdowie i Trześniowie, w okresie sprawowania administracji przez Władysława Andrychiewicza nie uległ zmianie, a obsiewy ozime w czasie tej administracji wyniosły: pszenicy korców 24, garncy 12, żyta korców 68, garncy 22, natomiast zasiewy jare: żyta jarego korców 2, jęczmienia korców 30, owsa korców 38 garncy 8, grochu korców 3 garncy 16, gryki korców 13 garncy 8, kartofli korców 28⁷⁴.

Z kolei spośród zebranych zbóż przeważała pszenica, następnie jęczmień, żyto i owies. Zebrano: pszenicy kop 57, snopów 30; żyta kop 8; jęczmienia kop 35; owsa kop 5; gryki kop 12; grochu fur 8; siana fur 20; słomy jarej fur 61⁷⁵.

Zarówno zabudowa folwarczna, jak i produkcja roślinna w dobrach lubelskiego konwentu dominikańskiego wykazują bardzo duże podobieństwo do folwarków funkcjonujących w tym okresie na innych terenach Rzeczypospolitej, gdzie układ budowli folwarcznych był identyczny do przedstawionego, a hodowla roślin koncentrowała się na uprawie owsa, żyta, jęczmienia, pszenicy, grochu i tatarski⁷⁶. Podobieństwo dotyczy również samej wielkości folwarku⁷⁷.

5. Służba folwarczna

W drugiej połowie XIX wieku na folwarkach w Trześniowie i Mętowie pracowali stali robotnicy folwarczni⁷⁸ zatrudniani przez zarządcę dóbr i otrzymujący wynagrodzenie roczne oraz korzystający z ordynarii w naturze. Po reformie 1863 roku zastąpili oni dawnych pańszczyźnianych chłopów⁷⁹.

W 1865 roku na folwarku w Mętowie zatrudniona była służba folwarczna (czeladź), składająca się z 19 osób pełniących określone funkcje, która za swoją pracę pobierała wynagrodzenie. Przykładowo na kwartał ekonom zarabiał 150 zł,

⁷⁴ APPD, sygn. Lb 49, k. 1–2.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ A. Groth, *Gospodarka folwarczna w dobrach krokowskich w drugiej połowie XVIII wieku*, [w:] *Folwark, wieś, latyfundium. Gospodarstwo wiejskie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. J. Muszyńska, S. Kazusek, J. Pielas, Kielce 2009, s. 140–142.

⁷⁷ Potwierdza to tabelaryczny wykaz wielkości gospodarstw i wysokości pańszczyzny zawarty w publikacji: T. Mencil, *Wieś pańszczyźniana w Królestwie Polskim w połowie XIX wieku*, Lublin 1988, s. 152.

⁷⁸ Więcej na temat pracowników folwarcznych (służby, czeladzi, oficjalistów) w opracowaniach: T. Epsztajn, *Pracownicy w dobrach ziemskich w Polsce w XIX i XX wieku*, [w:] *Dwór a społeczności lokalne na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. W. Caban, M.B. Markowski, M. Przeniosło, Kielce 2008, s. 263–279; D. Rzepniewska, *Wiejscy oficjaliści*, [w:] *Spółeczeństwo Królestwa Polskiego. Studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej*, red. W. Kula, J. Leskiewiczowa, t. 1, Warszawa 1965, s. 199–236; B. Smoleńska, *Struktura i funkcjonowanie zarządu dóbr wilanowskich (1800–1864)*, Poznań 1975, s. 47–71.

⁷⁹ B. Kwiatkowski, *op. cit.*, s. 60.

gumienny 32 zł, parobkowie po 31 zł, fornale 20–27 zł, kucharka 15 zł, a dziewczki po 12 zł⁸⁰. Folwark w Trześniowie zatrudniał w tym czasie 13 osób. Ich wykazy imienne wraz z pełnioną funkcją ujęte zostały w tab. 13.

Tab. 13. Pracownicy na folwarkach w Mętowie i Trześniowie w 1865 roku

Czeladź na folwarku Mętów		Czeladź na folwarku Trześniów	
Rodzaj obowiązku	Imię i nazwisko	Rodzaj obowiązku	Imię i nazwisko
Gumienny	Jan Gęca	Zarządca	Leon Trzeciński
Parobek	Paweł Paździor	Karbowy	Jan Wójcik
Parobek	Stanisław Skalecki	Parobek	Józef Wójcik
Parobek	Mikołaj Fajfer	Parobek	Tomasz Grabowski
Parobek	Jan Dudziak	Parobek	Szymon Jankowski
Parobek	Maciej Paździor	Parobek	Andrzej Chmieleński
Fornal	Maciej Mielnik	Pastuch	Krzysztof Orłowski
Fornal	Maciej Lewandowski	Fornal	Stanisław Boguszewski
Fornal	Stanisław Tylec	Chłopak	Grzegorz Chmieleński
Pastuch do bydła	Paweł Lewandowski	Kucharka	Franciszka Porębina
Chłopak do bydła	Paweł Uznański	Dziewka	Salomea Robaczyska
Chłopak do trzody	Andrzej Fajfer	Dziewka	Katarzyna Paździor
Kucharka	Katarzyna Pyter	Dziewka	Tekla Dudziak
Służąca	Katarzyna Wójcik		
Służąca	Apolonia Banach		
Służąca	Marianna Fajfer		
Służąca	Katarzyna Dudziak		
Służąca	Agata Kaznowska		
Chłopak	Andrzej Paździor		

Źródło: APPD, *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47, k. 69 (folwark w Mętowie), k. 71 (folwark w Trześniowie).

Porównując wykaz pracowników folwarcznych w Mętowie w 1865 roku z wykazem z początku XIX wieku, można zauważyć znaczną redukcję służby folwarcznej, co było skutkiem przemian wynikających z reformy uwłaszczeniowej cara Aleksandra II z 2 marca 1864 roku⁸¹. Na początku XIX wieku na folwarku w Mętowie pańszczyznę odrabiało 35 poddanych⁸². Po reformie uwłaszczeniowej

⁸⁰ APPD, sygn. Lb 47, k. 24.

⁸¹ J. Korga, *Dobra ziemskie Krasnobród w XIX i XX wieku i ich właściciel Kazimierz Bogdan Fudakowski*, [w:] *Studia nad ziemiaństwem...*, s. 197.

⁸² J. Kumor-Mielnik, *Folwark w Mętowie...*, s. 190–191.

utrzymanie służby folwarczej wiązało się ze znacznymi kosztami, stąd liczba pracowników uległa zmniejszeniu.

PODSUMOWANIE

Przez całe dwa stulecia, pomimo zachodzących przemian, dobra ziemskie w Mętowie i Trześniowie miały dla konwentu dominikanów lubelskich olbrzymie znaczenie – były źródłem utrzymania zakonników i dostawcą codziennego pożywienia. Należy mieć na uwadze, że kościoły klasztorne przed rokiem kasaty nie posiadały okręgu parafialnego z liczbą wiernych utrzymujących kościół i klasztor wraz z jego mieszkańcami, dlatego tak znacząca rola egzystencjalna przypadła folwarkom zakonnym, które – pomimo swego historycznego znaczenia – współcześnie są pomijane w badaniach naukowych. Istotnym elementem w takich badaniach byłoby porównanie możliwie jak największej liczby folwarków będących własnością zakonów. Zbadanie zależności pomiędzy wielkością konwentu a liczbą posiadanych przez niego dóbr ziemskich oraz porównanie folwarków należących do różnych zakonów w tym samym mieście byłoby interesującym zagadnieniem badawczym. Zagadnienie administracji folwarczej w dobrach zakonnych ma szereg aspektów wymagających szczegółowych badań, a niniejszy tekst jest tylko ich zarysem.

Fot. 1. Aktualny stan domu mieszkalnego na folwarku w Trześniowie (obecnie Lublin, ul. Tadeusza Grodzickiego 66) – widok od strony północnej (fot. Joanna Kumor-Mielnik, 25.03.2025)

Fot. 2. Aktualny stan domu mieszkalnego na folwarku w Trześniowie (obecnie Lublin, ul. Tadeusza Grodzickiego 66) – widok od strony południowej – od strony rzeki Bystrzycy (fot. Joanna Kumor-Mielnik, 25.03.2025)

Fot. 3. Kapliczka w historycznych granicach folwarku na Trześniowie, w jego północnej części (obecnie Lublin, ul. Tadeusza Grodzickiego), datowana na XVIII wiek, aktualnie położona na prywatnej posesji (fot. Joanna Kumor-Mielnik, 25.03.2025)

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie, *Akta wizyty Generalney w trzech Dekanatach Chodelskim Urzędowskim y Kazimirskim zwoli y rozkazu Jaśnie Oświeconego Imci X Kajetana Ignacego Soltyka Biskupa Krakowskiego Xiążęcia Siewierskiego przez X Antoniego Franciszka Dunina Kozickiego Kollegiaty Pileckiej Dziekana od Dnia piętnastego Maja w Roku Pańskim 1781 poczęty a w Roku 1782, Dniach ostatnich Miesiąca Stycznia odprawioney y dokończoney spisane*, sygn. Rep 60 A 105, k. 153 (Stan Fary na Czwartku y Kościoła przy Lublinie).

Archiwum Państwowe w Lublinie:

- Klasztor Dominikanów w Lublinie, *Consignatio realitatum Conventus Lublinensis Ordinis Praedicatorum*, sygn. 3252/3;
- Klasztor Dominikanów w Lublinie, *Inventarium fundorum, villarum Mentów et Trześniów PP ordinis Praedicatorum Conventus Lublinensis 1802*, sygn. 3252/5;
- Państwowy Bank Rolny – Oddział w Lublinie, *Pierworys dóbr Podominikańskich Trześniów oraz części gruntów Hajdów*, sygn. 645/688;
- Zbiór planów różnych urzędów, *Pierworys pomiaru gruntów folwarcznych wsi Mentów*, sygn. 636/315;
- Zbiór tabel likwidacyjnych lubelskiej i siedleckiej guberni, *Rejestr Pomiarowy Dóbr Trześniów i częścią Hajdów należących do b. Zgromadzenia XX Dominikanów w Gubernii Lubelskiej Powiecie Lubelskim do pierworysów z roku 1866 ułożył w roku 1866 Konopacki*, sygn. 168/1880.

Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie:

- *Akt obrachunkowy z czasu administracyi skarbowej folwarku poklasztornego Trześniów przez Władysława Andrychiewicza od dnia 26 stycznia/7 lutego 1865 do 11/23 lipca 1865 roku*, sygn. Lb 49;
- *Akt opisu i zajęcia pod zarząd Skarbu majątku należącego do Klasztoru etatowego Księży Dominikanów w Lublinie (Majdan, Mętów i Trześniów 1865)*, sygn. Lb 52;
- *Akt Zaprowadzenia Administracji w dobrach Mętów i Trześniów przeszłych z własności XX Dominikanów w Lublinie pod Zarząd Skarbu Królestwa Polskiego. Sporządzony przez Assessora Ekonomicznego Okręgu Lubelskiego w roku 1865*, sygn. Lb 47.

Opracowania

Buczyński M., *Nazwy dzielnic i przedmieść Lublina*, „Rocznik Lubelski” 1962, t. 5.

Chachaj J., *Jakubowice Murowane, Łysaków, Pliszczyn, Rudnik i Trześniów do pocz. XVII wieku*, [w:] *Lublin. Historia dzielnic. W 700. rocznicę lokacji miasta*, red. J. Chachaj, H. Mącik, D. Szulc, Lublin 2017.

Chachaj J., *Tatary i Hajdów do początków XVII wieku*, [w:] *Lublin. Historia dzielnic. W 700. rocznicę lokacji miasta*, red. J. Chachaj, H. Mącik, D. Szulc, Lublin 2017.

Domaniewski C., *W sprawie ustalenia miar i wag*, „Przegląd Techniczny” 1917, nr 35–36.

Gapski H., *Dominikanie w Lublinie. Zarys historyograficzny*, [w:] *Dominikanie w Lublinie. Studia z dziejów i kultury*, red. H. Gapski, Lublin 2006.

Epsztajn T., *Pracownicy w dobrach ziemskich w Polsce w XIX i XX wieku*, [w:] *Dwór a społeczności lokalne na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. W. Caban, M.B. Markowski, M. Przeniosło, Kielce 2008.

Gajewski S., *Kasata klasztorów w diecezji lubelskiej w roku 1864*, „Roczniki Humanistyczne” 1974, t. 21, nr 2.

Groth A., *Gospodarka folwarczna w dobrach krokowskich w drugiej połowie XVIII wieku*, [w:] *Folwark, wieś, latyfundium. Gospodarstwo wiejskie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. J. Muszyńska, S. Kazusek, J. Pielas, Kielce 2009.

- Hucz-Ciężka A., *Folwarczna gospodarka rolna w dobrach ziemskich Włodawa w latach 1837–1917*, [w:] *Studia nad ziemiaństwem w XIX i XX wieku*, red. A. Koprukowniak, Z. Gołębiowska, Lublin 2008.
- Korga J., *Dobra ziemskie Krasnobród w XIX i XX wieku i ich właściciel Kazimierz Bogdan Fudakowski*, [w:] *Studia nad ziemiaństwem w XIX i XX wieku*, red. A. Koprukowniak, Z. Gołębiowska, Lublin 2008.
- Kumor-Mielnik J., *Folwark w Mętowie jako własność lubelskiego konwentu OO. Dominikanów w XVIII i XIX stuleciu*, „*Nasza Przyszłość*” 2018, t. 129, DOI: 10.52204/np.2018.129.181-209.
- Kuraś S. (oprac.), *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 3: *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, Warszawa 1983.
- Kwiatkowski B., *Folwarki Lubelszczyzny. Historia rozwoju i zabudowy*, Lublin 2012.
- Mencel T., *Wieś pańszczyńniana w Królestwie Polskim w połowie XIX wieku*, Lublin 1988.
- Rolska-Boruch I., „*Domy pańskie*” na Lubelszczyźnie od późnego gotyku do wczesnego baroku, Lublin 2003.
- Rolska-Boruch I., *Siedziby szlacheckie i magnackie na ziemiach zwanych Lubelszczyzną 1500–1700. Założenia przestrzenne, architektura, funkcje*, Lublin 1999.
- Rzeczkowska E., *Hajdów-Zadębie i Tatarzy w XX wieku*, [w:] *Lublin. Historia dzielnic. W 700. rocznicę lokacji miasta*, red. J. Chachaj, H. Mącik, D. Szulc, Lublin 2017.
- Rzepniewska D., *Wiejscy oficjaliści*, [w:] *Spółeczeństwo Królestwa Polskiego. Studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej*, red. W. Kula, J. Leskiewiczowa, t. 1, Warszawa 1965.
- Siejkowski M., *Dni Roczne Świętych, Błogosławionych, Wielebnych y Pobożnych Sług Boskich Zakonu Kaznodziejskiego, S. Oycy Dominika, z Dyaryusza Xiędza Markiezege, Bzowiusza, y innych Autorów, Ksiąg. (...) także z opisaniem Kościołów, y Klasztorów Prowincyi Polskiej Zebrane, A Przez (...) Michała Sieykowskiego (...) Do Druku (...) Roku Pańskiego 1743. Podane. W Krakowie, Kraków 1743 [Kościoły w Lublinie]*.
- Smoleńska B., *Struktura i funkcjonowanie zarządu dóbr wilanowskich (1800–1864)*, Poznań 1975.
- Stanek-Lebioda B., *Zachowane dwory ziemiańskie Lubelszczyzny – nie wszystko minęło*, [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamoy-skich w Kozłowie 8–9 czerwca 2000*, oprac. R. Maliszewska, Kozłówka 2001.
- Sulimierski F., Chlebowski B., Walewski W. (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 1, Warszawa 1880.
- Sulimierski F., Chlebowski B., Walewski W. (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 6, Warszawa 1885.
- Szewczyk J., *Piece w wiejskich domach na Białostocczyźnie*, „*Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego*” 2008, nr 14.
- Urząd Miasta Lublin, *Gminna ewidencja zabytków*, <https://lublin.eu/lublin/przestrzen-miejaska/zabytki/zabytki-lublina/gminna-ewidencja-zabytkow> (dostęp: 26.03.2025).
- Wadowski J.A., *Kościoły lubelskie*, Lublin 2004.
- Zahajkiewicz M.T. (oprac.), *Diecezja Lubelska. Informator historyczny i administracyjny*, Lublin 1985.

ABSTRACT

The article discusses the most important issues related to the functioning of the manors in the villages of Trzesniów and Mętów near Lublin, which belonged to the convent of the Dominican Fathers in Lublin until 1864 and in that year passed to the administration of the Treasury Board of the Kingdom of Poland. Considerable attention was paid to the space and boundaries of the granges, as well as to the analysis and presentation of their historical area on a contemporary map. For this purpose, the first maps of the manor lands drawn up in 1866–1867 were used. Economic and

financial issues were characterized within the framework of such issues as manor buildings, livestock and dead stock, manor servants. The detailed discussion of all matters related to the functioning of the Metow and Trzesniow manor emphasizes its historical role for the daily functioning of the Lublin Dominican convent, and is of contemporary importance for understanding and protecting the cultural landscape.

Keywords: Dominicans; monastic farm; farm buildings; farm area; farm servants; nineteenth century